

2410

Dziękuję

ROMAN KUNTZE

STANOWISKA SZCZURKA PSZCZOŁOJADA

(MEROPS APIASTER L.)

NA MAŁOPOLSKIM PODOLU

S. 612.

KRAKÓW 1929

sep. 2. 9 49
D-16042
2118

ODBITKA Z ZESZYTU 8 «OCHRONY PRZYRODY»

KRAKÓW — DRUK W. L. ANCZYCA I SPÓŁKI

Do obszernego artykułu¹⁾ p. J. Domaniewskiego o Szczurku pszczolójadzie (*Me-rops apiaster* L.) mogę dodać kilka nowych stanowisk na podstawie informacji dostarczonych przez pp. Józefa Schwartza, profesora Seminarjum w Zaleszczykach i p. Tadeusza Stebelskiego, kierownika urzędu pocztowego w Okopach św. Trójcy.

Oprócz podanych już w artykule p. Domaniewskiego kolonij tego gatunku pod Gródkiem nad Dniestrem i pod Holihradami nad dolnym Seretem, prof. Schwartz stwierdził jeszcze dwie kolonje leżące między wymienionemi: naprzeciw Kulakowiec nad Seretem, na ścianie t. zw. Kopance i pod wsią Szczytowce. P. Stebelski zaś zakomunikował mi o stwierdzeniu kolonji Szczurka pod wsią Bielowce w okolicy Okopów św. Trójcy.

Najbogatsza według p. Schwartza kolonja, pod Gródkiem, liczy około 30 par.

Miałem sposobność w lipcu 1927 r. zwiedzić wspólnie z p. Schwartzem stanowisko pod Holihradami i obserwować tam 2 Szczurki.

Sądzę, że do kolonji pod Gródkiem należy odnieść dane Prażaka z r. 1891: «unweit Zaleszczyki am Dniestr an der Bukowinaer Grenze». Stanowisko zaś pod Jagielnicą nad Seretem, o którym wiadomości miał Prażak, lecz którego nie mógł odnaleźć, wymaga dalszych poszukiwań.

Co do historii wiadomości o Szczurku pszczolójadzie w Małopolsce, zestawionej skrupulatnie w artykule p. Domaniewskiego, pozwolę sobie dla stwierdzenia prawdy podkreślić, że ornitologiem, który pierwszy naocznie stwierdził gnieźdzenie się omawianego gatunku w Małopolsce był właśnie autor obcy, Prażak, w r. 1891. Bo Wodzicki podaje tylko ogólnie «ruskie cyrkuly Galicji», — Zawadzki na pewno mieszał wiadomości o zalatujących Szczurkach z dzięciołami nazywanemi przez lud Żołnami (p. niżej): «wird nicht gar selten in unseren Laubwäldern getroffen» — Schauer znalazł napewno tylko kolonje na Podolu za Zbruczem, bo tam tylko mógł obserwować omawiany gatunek na tej samej ścianie, co Scierwnika (*Neophron percnopterus* L.) i stamtąd pochodzą okazy w Muzeum im. Dzieduszyckich, strzelane przez Schauera w Iłuszowcach nad Dniestrem, (prawdopodobnie Iłuszowce map rosyjskich — około 10 km na zachód od Mohylewa) — a Nowicki, jak z cytatów widać, wymienia

---

¹⁾ Ochrona Przyrody. Zeszyt 7. Kraków 1927.

Szczurka, jako ptaka gnieźdzącego się w Galicji właśnie tylko na podstawie danych Zawadzkiego i Schauera.

Wielką jest zatem zasługą p. prof. Schwartza dla zoogeografji Podola, że na moją prośbę zebrał tyle szczegółowych wiadomości o omawianym przedmiocie, potwierdzając i uzupełniając dane Prażaka z przed lat blisko 40 i dostarczając okazów dowodowych do Muzeum im. Dzieduszyckich we Lwowie.

Z różnych przyczyn grozi Szczurkowi wytepienie: do pewnego stopnia jest on szkodnikiem w pszczelarstwie; zapewne jednak szkody przez niego wyrządzane są tylko nieznaczne. Po drugie posiadamy niezupełnie pewne wiadomości, że jacyś handlarze chcieli wykupywać od chłopców zabite ptaki, prawdopodobnie na pióra na kapelusze damskie. Wreszcie należy się spodziewać, że okolice Zaleszczyk w najbliższych latach zamienią się na uczęszczane letnisko, a wśród tłumów letników z całej Polski łatwo znajdą się strzelcy niedzielni i wakacyjni, mogący zapalać chęcią zaliczenia pięknych okazów Szczurków do swoich trofeów.

Że Szczurek pszczolojad łatwo ulega wytepieniu z tych właśnie przyczyn — mamy dowody w literaturze krajów ościennych. Mojsisovics podaje wiadomości o gnieźdzeniu się tego gatunku pod Wiedniem w ustępie następującym: «Ehedem war er auch in der westlichen Reichshälfte verbreitet, zumal bekannt war seine Niststelle am rechten Donauufer bei Biberhaufen im Wiener Auwalde. Sie erschienen fast ebenso regelmässig wie an der unteren Donau, sie würden auch zweifellos die alten Niststellen behaupten, hätte sie nicht einer der Jäger nacheinander weggeschossen, um sie den Federschmuckhändlern zu verkaufen». Hesse w swoim znanym podręczniku zoogeografji ekologicznej podaje jako przykład wpływu człowieka na zasięg gatunku: «Der Bienenfresser (*Merops apiaster* L.) hat häufig Versuche gemacht, die Westgrenze seines Bereiches nach Süddeutschland vorzuschieben und ist nur deshalb damit nicht erfolgreich gewesen, weil sein buntes Kleid ihm die Verfolgung von Seiten des Menschen zuzieht». Według Endlera (za Paxem) gnieździł się Pszczolojad na Śląsku niedaleko miasteczka Olawy w r. 1792, następnie ta kolonja znikła; czy została zniszczona przez człowieka, w tym wypadku niewiadomo.

Zorganizowanie zatem ochrony tego tak pięknego elementu fauny Podola należy do zadań najbliższej przyszłości.

Nakoniec pozwolę sobie jeszcze na kilka uwag o polskiej synonimice tego gatunku. Jest ona bardzo bogata: Szcurek, Pszczolojad, Żolna, nadto zaś warjanty: Pszczolojadka i Szurka (Nowicki 1876; czy *lapsus calami?*)

Historycznie literaturę naszego przedmiotu badając, znajdujemy nazwę Szcurek (sic!) u Rzeczyńskiego w r. 1742 z opisem ubarwienia i obyczajów naszego gatunku w ustępie: *Aves, quarum nomina polonica tantum audiuntur*:

«Szcurek (sic!) *varietate plumarum rubearum, lutearum, albarum, caerulearum, spectabilis, intra terram construens nidum, agminatim volans, devorans apes currentes ad campos remeantesque ad alvearia posita Ukrainae*». Tu mamy już dość dobry, choć przesadzony co do ilości i jaskrawości barw opis, szczegóły biologiczne i podanie miejsca występowania — są to albo obserwacje autora, albo dość dokładne wiadomości od kogoś, kto sam Szczurka obserwował.

ŚCIANKA LESSOWA POD HOLIHRADAMI Z GNIAZDAMI SZCZURKA PSZCZOŁOJADA
(*Merops apiaster* L.).

Opis zaś Żolny z r. 1721 i dwu Żoln: żółtawej i szarej z r. 1742, jest mieszaną kompilacją z literatury dotyczącej naszego gatunku i wiadomości własnych Rzączyńskiego, dotyczących dzięciolów zwanych przez lud Żolnami — bo tylko dzięciolów mogą dotyczyć: *pectus et venter albicans, vertex rubens*.

Nazwę Pszczolajad, jako drugą po starszeństwie, a dotyczącą bezwątpienia naszego gatunku spotykamy u Kluka (r. 1779).

Kwestję zaś nazywania naszego Szczurka pszczolajada Żolną doskonale rozwiązuje Pietruski (r. 1861).

«Niekтары chcą gwałtem tego ptaka, którego we wszystkich prawie językach europejskich Pszczolajadem lub Osojadem zowią, ochrzcić pod imieniem Żolny, ale ja tego zdania zupełnie nie podzielam, gdyż pod nazwą Żolny rozumieją i znają u nas pospolicie obydwie gatunki zielonych dzięciolów: *Picus canus et P. viridis*, które tym sposobem bardzo trafnie od pstrych rozróżniają. Naszego zaś rzadkiego ptaka gmin w Galicji zupełnie nie zna».

Właśnie ostatni argument Pietruskiego jest dla mnie decydujący. Nazwa Żolna nie mogła powstać dla naszego gatunku na terytorjum Polski etnograficznej, bo na niem jest on rzadkim gościem zalatującym, nieprawdopodobnem jest również, aby powstała na południowo-wschodnich kresach i wkroczywszy na teren Polski etnograficznej wyparła tamże nazwę Dzięciolów. Nazwy Żolna dla Dzięciolów używa już Cygański w XVI wieku. Sądzę zatem, że osadnicy nasi na południowo-wschodnich kresach przenieśli nazwę Żolny z Dzięciolów na Szczurka pszczolajada z powodu analogji w obyczajach (odwiedzanie pasiek i wylapywanie pszczół) i pewnego podobieństwa w ubarwieniu (do zielonych) i w długim dziobie.

Niemożliwem jest bowiem dla mnie do przyjęcia, że źle używa nazw polskich lud polski, Cygański w XVI w., Rzączyński i Kluk w XVIII wieku, a słusznie ornitologowie XIX i XX stulecia.

LITERATURA.

Oprócz literatury przedmiotu cytowanej w rozprawie J. Domaniewskiego korzystałem z następujących źródeł:

Dzieduszycki Wł. Muzeum im. Dzieduszyckich we Lwowie. Dział I. Zoologiczny II. Ptaki. Lwów. 1880.

Hesse. Tiergeographie auf ökologischer Grundlage. Jena. 1924.

Mojsisovics von Mojsvar. Das Tierleben der österreichisch-ungarischen Tiefebenen. Wien. 1897.

Pax. Wirbeltierfauna von Schlesien. Berlin. 1925.

Rzączyński. Historia naturalis curiosa regni Poloniae, magni ducatus Lithuaniae annexarumque provinciarum. Sandomiriae. 1721.

Rzączyński. Auctuarium historiae naturalis regni Poloniae, etc. 1742?

Schauer. Tagebuchnotizen während eines ornitologischen Ausfluges auf der hohen Tatra in den Monaten Juli und August 1861. Journal für Ornitologie. 1862.

